

Cinsellik, Şiddet ve Hukuk

Feminist Siyasetin İkilemleri ve Alternatif Feminist Tahayyüller Üzerine

Yasemin ERDOĞAN*

Cinsellik, şiddet ve hukuk kavramlarının kesişim alanında konumlanan cinsel şiddet olgusu, günümüzün modern toplumlarında feminist siyasetin mücadele ettiği başlıca konulardan birini oluşturmaktadır. Eril şiddetin kadınlar üzerindeki tahakkümünün en somut biçimlerinden olan cinsel şiddet vakaları karşısında feminist hareket ve politikanın mücadele biçimlerinin ise, oldukça tartışmalı noktaları olduğunu söylemek gerekiyor. Tam da bu noktada, Alev Özkazanç'ın *Cinsellik, Şiddet ve Hukuk*^[1] isimli kitabı, bu tartışmalı alana ışık tutan bir kaynak olarak dikkati çekiyor. Ankara Üniversitesi Kadın Çalışmaları Anabilim Dalı'nda akademisyen olarak görev yapan Özkazanç'ın şiddet, hukuk ve cinsellik üzerine çeşitli yazı ve söyleşilerinin bir derlemesi olan kitap, cinsel şiddet eksenindeki hakim feminist politika ve söylemleri bir özeleştiriyeye davet ederken, okuyucuya kışkırtıcı bir bakış açısı sunuyor. Kitap, yerel ve küresel örnek olaylar üzerinden cinsel tacizi, tecavüzü, hukukun eril kodlarını ve muhafazakarlaşmayı tartışmanın yanında, asıl olarak feminist siyasetin cinsel şiddet konusunda saplandığı “disipliner mekanizma ve giderek artan hukuksal dili” sorunsallaştırıyor

* Ankara Üniversitesi Toplumsal Cinsiyet ve Kadın Çalışmaları Doktora Programı, ysmnerdgn@gmail.com

[1] Özkazanç, A. (2009). *Cinsellik, Şiddet ve Hukuk*. Dipnot Yayınları: Ankara.

(s. 14). Metinlerin her birinde feminizm içinden feminizme karşı cesurca bir politik sorgulama yapılırken, yeni feminist perspektiflerin ve olanakların da izi sürülüyor. Post-yapısalcı düşüncenin önemli isimlerinden Butler'ın farklı olanakların imkanını daima mümkün gören bakış açısı, bu tür bir çatışmadan doğabilecek dönüşüm imkanlarını ortaya koymak için, kitaptaki tüm metinlerde başvurulan önemli bir referans noktası olarak öne çıkıyor.

Kitabın ilk makalesi olan *Psikanaliz, Feminizm ve Şiddet* isimli metin, psikanalizin faydalı bir biçimde eril şiddeti çözümlemede nasıl kullanabileceği sorusuna yanıt arıyor ve psikanalizden şiddet konusunda öğrenilecek şeylerin varlığını hatırlatıyor. Metin boyunca, cinselliğe dair söz söyleyen ve bunu öznelikle meselesi ile ilişkilendiren önemli bir gelenek olan psikanalizin feminizmle olan ilişkisi tarihselleştirilirken, iki düşüncenin karşılaşmasıyla ortaya çıkan verimli tartışma zemininde cinsellik, öznelikle, şiddet, iktidar ilişkileri gibi kavramlar ele alınıyor. Freud'dan Lacan'a öznelikle ve şiddetin nasıl kavramsallaştırıldığını göstermek isteyen yazar, hem Freud ve Lacan'ın düşüncesini, hem de Lacan sonrası post-yapısalcı çağdaş feminist felsefesini ayrıntılı bir biçimde ele aldıktan sonra, şiddetin psikanaliz içinde kurucu ve yaygın bir güç olduğunu ifade ediyor. Buna göre, birey ve toplum düzleminde etkili olan korku, saldırganlık, düşmanlık, nefret gibi duygular şiddete zemin hazırlar, ancak aynı anda bu kurucu şiddet toplumsallık içinde dönüşüme uğrayarak "yüce duygular" halini alıyor (s. 46). Bu noktada Butler'a başvuran Özkazanç, normların kurucu gücünü sorgulamanın gerekliliğini, aynı normların tekrarlanarak oluştuğunu ve dönüştürebilir olduğunu anımsatıyor. Normlar, şiddet ile kurulmuş olsalar dahi, tekrarlama sürecinde dönüşebilir ve yeni işleyişlere kavuşabilirler. Metnin sonunda, Özkazanç ontolojik bir şiddet yorumunun geçersiz olduğunu, bunun güncel şiddeti anlamak için yeterli olmayacağını ifade ediyor ve güncel eril şiddet sorununu, ataerkil yasanın girdiği krizin bir işareti olarak okuyor. Bu noktada, Özkazanç feminizme bazı zorlayıcı sorular yöneliyor. Feminizm, bir cinsiyet savaşının basitçe bir tarafını oluşturmanın ötesine geçerek kendini herkes için barışı temsil edecek bir öznelikle taşıyabilir mi? Feminist düşünce, şiddet üzerine radikal bir düşünce biçimi geliştirebilir mi?

Cinsel Tacizle Suçlanan Feminist: Jane Gallop isimli ikinci yazı, bir Amerikan üniversitesinde çalışan feminist akademisyen Jane Gallop'un, öğrencileri tarafından kendilerini taciz ettiği iddiası ile suçlanması ve ardından bu konuyla ilgili bir kitap^[2] yazması sürecini özetliyor ve cinsel taciz kavramının kapsamı ile algılanış biçimlerini masaya yatırıyor. Amerikan üniversitelerinde kaleme

[2] Bkz. Gallop, J. (1997). *Feminist Accused of Sexual Harrassment*. Duke University Press: Durham, NC.

alınan cinsel tacize karşı politika belgelerinde, rızaya dayalı gönül ilişkilerinin bir taciz türü olarak yer aldığını belirten ve bunun, tacizin temelini oluşturan istenmeyen davranışı değil, cinselliğin doğrudan kendisini hedef aldığını savunan Gallop'un tezlerini irdeleyen Özkazanç, zorunlu heteroseksüelliğin hakim olduğu toplumlarda, cinsel tahakküm ve ayrımcılık mücadelesi verirken “neden ve nasıl oluyor da tam da karşı çıktığımız bazı normların yeniden üretilmesine ya da pekiştirilmesine yol açabiliyoruz” sorusunu soruyor (s. 83). Metinde, pedagojik bağlamdaki rızaya dayalı gönül ilişkileri konusunda Gallop'un yorumları, olumlu anlamda tahrik edici ve kadınların arzu etme haklarını elinden alan ve yok sayan muhafazakar bir feminist hatta karşı bir uyarı olarak niteleniyor. Ancak, asıl vurgulanan noktanın bunun da ötesinde bir iktidar-öznellik ilişkisi olduğunu söylememiz mümkün. Butler'ın norm kurucu ve sürdürücü olarak gerekli olan alt üst edici ve yaratıcı tekrarları, iktidar-öznellik, faillik-kurbanlık ilişkileri söz konusu olduğunda da, göz önünde bulundurulması gereken bir düşünce biçimi olarak ortaya konuyor. Bu doğrultuda, aralarında bir güç eşitsizliği ve hiyerarşi bulunan insanlar arasında aşk, cinsellik, tutkulu bağlanmalar olamayacağını yasal olarak bildirmek, hakim normu güçlendirirken dönüştürücü arzuyu yok sayıyor.

Üniversitelerde cinsel taciz tanımlamalarını ve rızaya dayalı gönül ilişkilerini Türkiye bağlamında da değerlendiren Özkazanç'ın kitap içerisinde *Üniversitelerde Cinsel Tacize Karşı Önlemler: Mevcut Yaklaşımlara Eleştirel Bir Bakış ve Cinsel Taciz ve Ankara Üniversitesi CTS Üzerine* başlıklı yazılarında, benzer riskli noktalara işaret ettiği görülüyor. Kampüslerde cinsel tacizlere feminist bir tepki olarak geliştirilen politika belgelerinin Türkiye örnekleri üzerinden konuşan Özkazanç, üniversitelerde taciz sorununun varlığını teslim etmekle birlikte, hazırlanan politika belgelerindeki yanlışlıklara dikkat çekiyor. Bürokratik bir mantıkla hazırlanmış ve disiplinci bir mekanizmaya eklenmiş belgelerdeki hakim feminist söylemin de, kadın ve erkek ilişkisindeki tahakkümü bozma imkanını aramasının aksine, bu normatif kabulleri pekiştirdiğine değiniyor. Özellikle, metinlerde ast-üst hiyerarşisi içindeki belirli ilişkileri ya da tüm ilişkileri baştan yasaklama hamlesinin paternalist, muhafazakar, bürokratik bir ruhu yansıttığını; bu yasaklamaların potansiyel fail-potansiyel kurban rollerini fazlasıyla pekiştirici bir işleve sahip olduğunu vurguluyor. Nitekim, Özkazanç, kendisi ve KASAUM^[3] ekibinin Cinsel Taciz Birimi bünyesinde kaleme aldıkları politika belgesinde, özellikle rızaya dayalı ilişkileri kapsam dışı bıraktıklarını ve belgenin amacının cinsler arasındaki ilişkileri denetlemek, rızaya dayalı ilişkileri engellemek ve belirli bir cinsel ahlakı dayatmak olmadığını vurguluyor.

[3] Açılımı: Ankara Üniversitesi Kadın Sorunları Araştırma ve Uygulama Merkezi

Kitapta, küresel bir örneğin tartışıldığı *Siyaset, Hukuk ve Cinsel Suçlar: Assange Olayı ve Hukukçu Feminizmin Eleştirisi* isimli bölüm, feminizm ve muhafazakarlık arasındaki geçiş konumu sorgulamasıyla, özel bir değerlendirmeyi hak ediyor. Wikileaks kurucusu Assange'ın İsveç'te cinsel ilişkiye girdiği iki kadın tarafından şikayet edilmesiyle başlayan süreçte, İsveç Devleti'nin konu ile ilgili politikaları ve ülkedeki tartışmalar, hukuk ve cinsel suçlar ekseninin elverişli bir biçimde çözümlenebileceği bir olanak sunuyor. Devlet iktidarı, hukuk ve cinsellik arasındaki ilişkinin incelendiği yazıda, Assange olayı özelinde rıza ve tecavüz kavramlarının tanımlarının belirsizliği ve farklı kavramsal açıklamalar, ayrıntılı bir biçimde açıklanıyor. Farklı rıza kavramsallaştırmalarının Assange'ın davasında karşıt taraflar yaratmış temel bir sorun olduğuna dikkat çeken yazı, bu belirsiz eşğin hukuk tarafından sorun teşkil ettiğinin altını çiziyor. Bu noktadan itibaren, metin hukukçu feminizmin açmazlarını görünür hale getiriyor ve cezalandırma paradigmatları ile cinsel suç temelli hukukçu feminizmin paralellikleri ve etkileşim noktalarını kazıyor. Hukukçu feminizmin mağdur-kurban odaklı bir modeli benimsemesinin, dikkati giderek suçludan mağdura çevirdiği ve bunun devletin dışlanan kesimleri üzerinde uyguladığı cezalandırıcı tutum ile doğrudan ilişkili olduğu noktaları, metinde öne çıkıyor. Metnin ikinci bölümü, mağduriyet odaklı radikal feminizm ekseninde gelişen hukukçu feminizm ve 1990 sonrası ortaya çıkan üçüncü dalga feminist hareketin yarattığı güç feminizmi arasındaki çatışmaya odaklanıyor. İkinci dalgayla ilişkilendirilen mağduriyet feminizmi ve bunun karşısında kendini konumlandıran, üçüncü dalgayla ilişkili güç feminizmi arasındaki bu çatışma, feminist siyasetin de son yıllardaki temelini oluşturuyor. Assange olayında şikayetçi kadınların kurban olduğunu savunan görüş ve bunun karşısında kadınların rıza göstererek cinsel birliktelik kuran yetişkin bireyler olduğu fikrine dayanan görüş, mağduriyet ve güç feminizminin bu olayda görülen tezahürleri olarak göze çarpıyor. Yazıda, üçüncü dalganın öne çıkardığı popüler ve kızsal olanı yeniden sahiplenmek, seçme özgürlüğü destekçisi olmak, toplumsal cinsiyeti yapı-bozumuna uğratmak, seks yanlısı olmak gibi karakteristikleri barındıran güç feminizminin arzu-haz merkezli post modern bir yaşam biçimi ile; karşı kutuptaki mağduriyet odaklı feminizmin ise, devletçi-bürokratik bir muhafazakarlık ile özdeşleştirildiğine dikkat çekiliyor. Özkazanç, Assange olayı ve daha genelde çatışmalı feminizmlere dair yaptığı değerlendirmede, mağdura odaklı bir hukukçu feminist bakış açısının, devlet-bürokrasi-otoriterlik-muhafazakarlık mantıklarının etkisinde kalabileceği riskini vurguluyor. Diğer uçta bulunan post modern tüketim kültürü etkisindeki bireyci ve haz tarafından büyütülen güç feminizminin de, farklı biçimlerde tahakküm ilişkilerine maruz kalan kadınların varlığı gerçeğinden uzaklaştığını belirtirken, bu iki uç arasında toplumsal cinsiyet, ırk ve sınıf ilişkilerini çok katmanlı ve ilişkisellik içinde ele

alan umut verici yaklaşımların bulunduğunu hatırlatıyor. Metin son olarak, cinsiyetler arası savaşta, feminizmin taraf olmanın ötesine geçmesi gerektiği ve herkes için eşitlik-adalet-özgürlük yolları sunan bir güç olarak kendini var etmesi olanağının ihtiyacını dile getiriyor.

Kitapta yer alan *Hukuk, Siyaset ve Toplum Üçgeninde Cinsel Suçlar: Hüseyin Üzmez Olayı ve Eril Şiddet ve Hukuk ve Kürtaj Üzerine* isimli iki yazı ise, güncel Türkiye siyaseti ve biyo-politikaları ile, bunların karşısında Türkiye’de feminist hareketin aldığı ve alması gereken pozisyonu tartışıyor. İlk yazı, Vakit gazetesi yazarı Hüseyin Üzmez’in 14 yaşında bir kız çocuğuna yönelik taciz suçuyla yargılanması sürecinde Adli Tıp Kurumu’nun tutumundan yola çıkarak, bir adli aygıtın işleyişine odaklanıyor. Adli Tıp Kurumu’nun dava sürecinde tacize uğrayan BÇ hakkında hızlı bir biçimde “ruhsal ve bedensel sağlığı bozulmamıştır” teşhisi koyduğu ve olayın kamuoyunda çok geniş tepki almasının ardından verdiği ikinci raporda teşhisi, çocuğun ruhsal ve bedensel sağlığının bozulmuş olduğu şeklinde değiştirdiği olayda, Özkazanç genel kanının aksini iddia eden tersten bir okuma yapıyor. Devletin adli aygıtının ilk raporunun değil, aksine ikinci raporunun siyasi etki altında verilmiş olma ihtimaline dikkatleri çeken Özkazanç, ilk raporun Adli Tıp Kurumu’nun olağan işleyiş mantığını yansıttığını ve asıl irdelenmesi gerekenin, bu olağan mantıktaki çarpık işleyiş olduğunu, haklı bir biçimde ifade ediyor. Kadınların beden ve ruh sağlığının devletin ilgisinin ve görüşünün dışında olduğu ve Türkiye’deki cinsel suçlar söz konusu olduğunda ortaya çıkan adaletsizliklerin de, bu görüş alanının dışında bırakılma hali olduğu öne sürülüyor. İkinci yazıda öne çıkan noktanın ise hükümetin kürtajın yasaklanması gerektiğini savunan çıkışına karşı alınması gereken feminist tavır olduğunu söyleyebiliriz. Özkazanç, bu çıkışa karşı verilen “benim bedenim benim kararım” mottosu doğrultusunda oluşturulan savunma hattını eleştirirken, hükümetin kürtajı “yaşam yanlısı” bir perspektif ile ele aldığını sürekli dile getirdiğini hatırlatıyor. Yani, yaşama karşı tercih şeklinde bir kutuplaşmanın ortaya çıktığını ve bunun Türkiye’li kadınlar için mücadeleyi baştan kaybetmek olduğunu ifade ediyor. Yine kışkırtıcı bir öneri ile radikal bir mücadele hattı açan Özkazanç, karşı söylemin temel aldığı yaşam kavramının iktidarın elinden alınmasının gerekliliğine ve yeni bir söylemsel hatta duyulan ihtiyaca, dikkati çekiyor. Kurulan yeni söylemin, kürtajı cinayet olarak kodlayıp yasaklamak isteyen iktidar söyleminin yaşam kavramını nasıl anlamlandırdığını, ifşa etmesi gerektiğini hatırlatıyor.

Kitapta bulunan yazıların tümünde, yeni bir imkan arayışı ve var olan yapı, kurum ve kavramların içinden geçerek, bunları yapı bozumuna uğratma çabası göze çarpıyor. Radikal politikanın olanaklarının verimli bir biçimde araştırıldığı metinler, Özkazanç’ın kendi deyimiyile “bol miktarda ihtilafın yanı sıra bir

Cinsellik, Şiddet ve Hukuk
Feminist Siyasetin İnkilemleri ve Alternatif Feminist Tahayyüller Üzerine

kolektif kendi üzerine düşünme çabasının” zeminini oluşturuyor ve feminizme dair alt üst edici ve verimli düşüncelere kapı aralıyor.